

ELŐSZÓ

A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei című konferenciát kilencedik alkalommal rendeztük meg Szegeden. A konferencián 37 előadás hangzott el a magyar és a finnugor nyelvtörténet köréből: az uráli nyelvek indoeurópai jövevényszavaitól Madách Imre idiolektusáig. A leadott kéziratokat két-két lektor bírálta el, és a szükséges változtatások és átdolgozások után jelen kötetbe végül 25 tanulmány került be. Ezúton szeretnénk megköszönni lektorainknak önzetlen és alapos munkájukat.

A finnugor nyelvtörténetet öt tanulmány képviseli a kötetben. Bíró Bernadett a manyisi főnévképző elemek közül a *mā* 'tájék, vidék, föld, világ, hely, rész' grammatikalizációját vizsgálja, Gugán Katalin és Sipos Mária azt kutatja, hogy régi hanti szövegekben kirajzolódnak-e jellemző típusok az ige után megjelenő mondatrészek esetében, vagy sorrendjük véletlenszerű-e, illetőleg kimutatható-e valamiféle orosz kontaktushatás. Sampsa Holopainen, Juha Kuokkala és Santeri Junntila azt vizsgálják, hogy az uráli nyelvek második szótagi labiális magánhangzói datálhatók-e különböző időszakbeli indoeurópai jövevényszavak alapján. Keresztes László az erza és moksa birtokos személyjelezési paradigma kialakulását mutatja be, valamint azt, hogy az miként változott az idők során. Szeverényi Sándor a morfológiai evidencialitás rendszerét tekinti át a nganaszban, majd az 'úgy tűnik/úgy látszik' ige viselkedését írja le korpuszadatok alapján.

A magyar nyelvtörténeti tanulmányok között vannak hagyományosnak számító témák, nemritkán új megközelítésben. Az ómagyar kor vonatkozásában Haader Lea az Apor- és a Lányi-kódex közös kezének tévesztéseit és javításait vizsgálva arra a következtetésre jut, hogy a szkriptor a diszgráfia, esetleg diszlexiával társult diszgráfia tüneteit mutatja. Katona Csilla azt tekinti át, hogy milyen hatások következtében alakult át az ómagyar korban a szótagszerkezet, és a szavak fonotaktikai fölépítése hogyan változott részben idegen hatásra, részben belső nyelvi fejlődés következtében. P. Kocsis Réka részletes elemzéssel, adatokkal alaposan alátámasztva azt igazolja, hogy a Huszita biblia fordítói a határozott névelőket tudatosan és következetesen igazították a fonetikai környezethez. M. Nagy Ilona és Bényei Ágnes pedig a Margit-legenda szótárát felhasználva azt mutatják be, hogy a szótár alapján több szó eddig ismert első előfordulása módosítandó, és több szó jelentése pontosítható.

A középmagyar kor beszélt nyelvhez közeli írott szövegeit is több tanulmány elemzi. Berente Anikó a szegedi boszorkányperek egyik írnoke, Barcza János származását kutatja nyelvjárási jelenségek alapján, és arra jut, hogy több, a nyugat-dunántúli/közép-dunántúli–kisalföldi régióhoz kötött jelenség mutatható ki az általa leírt iratokban. Dömötör Adrienne az *aki* és *amely* középmagyar kori használatát vizsgálja jelzői mellékmondatokban élőnyelvhez közeli szövegek alapján, arra helyezve a hangsúlyt, milyen változási tendenciák rajzolódnak ki a [+/-személy] jelentéssjegy mentén. Kocsis Zsuzsanna a fenyegetéseket középmagyar kori magánlevelezésekben kutatja, többek között a nemek és a társadalmi hierarchia szempontját is figyelembe véve. Varga Mónika tanúvallomások és magánéleti levelezések alapján a feltételes jelentéstartalom kifejeződését mutatja be a határozói igeneves tagmondatokban.

Néhány további tanulmány az újmagyar korhoz kapcsolódik. C. Vladár Zsuzsa tudománytörténeti tanulmányában a *Kar-jelia* etimológia és a kínai hasonlítás példája

alapján mutatja be Hell szerepét és nyelvészeti tevékenységét Sajnovics Demonstrációjában. Sinkovics Balázs azt vizsgálja, hogy az első magyar regényben, az Etelkában milyen mértékű az *ö*-zés, és hogy Dugonics a nyelvjárás más hangtani vagy morfológiai sajátosságait milyen mértékben használta föl a regényben. Gréczi-Zsoldos Enikő pedig az általa kiadott Madách Imre-levelezést elemzi, abban a tekintetben, hogyan érhető tetten írójuk idiolektusa a hangtani jelenségekben és a szókincsben.

Néhány tanulmány több nyelvtörténeti korszakot is érint. Forgács Tamás azt elemzi, hogy a frazeológiai egységek a szókincsbővítésben milyen szerepet játszanak, és milyen útjai vannak a frazeológizálódási folyamatnak: hogyan válnak szabad szókapcsolatok frazémává, illetőleg hogyan változik az állandósult szókapcsolatok jelentése. Horváth Katalin a *kies* és *kietlen* etimológiáit vizsgálja meg újra, és az adatok számbavétele után újabb érvekkel bizonyítja, hogy Balázs János megfejtése helyes, és a szavak a *köves* szó *kües* ~ *kies* változatával függenek össze. Kovács Éva arra keresi a választ, hogy a legkorábbi magyarországi oklevelekben előforduló helyneveknek lehet-e etnikai azonosító szerepük, és ha igen, milyen tényezők figyelembevételével. Kuna Ágnes a szakirodalom kritikus áttekintésével azt mutatja be, mi a szövegtipológia, és mi a jelentősége a nyelvtörténeti kutatásokban. T. Somogyi Magda a kicsinyítő-becéző funkciójú képzők jelentését és változását szedi össze, és megvizsgálja más képzőkhöz való viszonyukat a különböző nyelvtörténeti korokban.

Több tanulmány kapcsolódik nyelvtörténeti korpuszokhoz. Kuna Ágnes, Kocsis Zsuzsanna és Ludányi Zsófia bemutatják a készülóban lévő Magyar orvosi nyelvi korpusz (MOKO) tervezetét, és a korai magyar nyelvű írásos orvosi munkák alapján a normalizálási és szövegátírási munkafolyamatokat. Sass Bálint több példán keresztül azt illusztrálja, hogy a Magyar történeti szövegtár új lekérdezőfelülete milyen funkciókkal bír, milyen lehetőségeket kínál, valamint a *pimasz* szó kapcsán rávilágít arra, hogy a korpuszokkal hogyan lehet megerősíteni vagy cáfolni nyelvtörténetre vonatkozó feltevéseket. Meglévő korpuszokra támaszkodik két további tanulmány szerzője is. Horváth László a grammatikai változások közül igék (*lekésik vmiről/vmit, előfizet vmire/vmit* stb.) vonzatváltozását vizsgálja a nagyszótári korpusz alapján, és arra mutat rá, hogy a korpuszok felhasználásával pontosan lehet dokumentálni egyes nyelvtörténeti változásokat. Kugler Nóra középmagyar szövegtörzsek adatai alapján arra vonatkozóan fogalmaz meg hipotézist, hogyan különbözött el az *-ék* ún. asszociatív többesjel az additív többesjeget jelölő szerkezetektől.

Amint ez a rövid áttekintés is mutatja, igazán színes a kötetbe került írások tematikája. Remélhetőleg nem lesz ez másként a következő, 10. jubileumi konferencián sem.